

Foto: Keke Keukelaar

‘Poëzie is niet alleen voor de intellectuele elite’

Interview met Dichter des Vaderlands Ramsey Nasr

Nog een paar maanden vervult hij de erefunctie van Dichter des Vaderlands. Bij zijn afscheid in januari wil hij het resultaat presenteren van het project *Dichter Draagt Voor*: twintig poëzieclips, onder meer bestemd voor literatuurlessen. Het is zijn keuze uit acht eeuwen Nederlandstalige poëzie, door hemzelf voorgedragen en professioneel van beeld voorzien. Acteur, regisseur en dichter Ramsey Nasr over zijn nalatenschap en de kracht van de voordracht.

JAN ERIK GREZEL

‘Aan de analyse van gedichten op de middelbare school heb ik niet mijn liefde voor poëzie overgehouden. Pure analyse is de dood in de pot. Poëzie moet je beleven’, zegt Dichter des Vaderlands Ramsey Nasr. ‘Tijdens een biologieles kan een docent een rat opensnijden en de leerlingen hart en lever laten aanwijzen. Maar dat zegt niets over het leven van de rat. Met poëzie is zo’n dissectie ook mogelijk. Toch brengt die ontleding je niet tot de kern. Je moet een gedicht ervaren, met geest en lichaam. Voordracht is daarbij een krachtig middel, ook in het onderwijs.’

En voordragen kán deze dichter-acteur. Veelvuldig is hij te zien en te horen op literaire festivals en in de media. Hij bezoekt scholen om zijn vaak actuele gedichten voor te lezen en praat met leerlingen en docenten. ‘Er komen meestal positieve reacties als je voordraagt. Voor sommige leerlingen is het de eerste aanraking met poëzie. Zelf lezen is de volgende stap.’ Die poëzie mag best wat van hen vergen. ‘Op school moeten jongeren nieuwsgierig raken: wat valt er nog allemaal te weten en te leren? Onderwijs, ook in poëzie, biedt leerlingen een ladder waarlangs ze omhoog kunnen klimmen.’

Toen hij nog op de middelbare school zat, heeft Ramsey Nasr ervaren hoe leraren hem stimuleerden. ‘Ik

MULTITALENT RAMSEY NASR

Ramsey Nasr werd in 1974 in Rotterdam geboren. Zijn Palestijnse vader en Nederlandse moeder – docenten wiskunde, Nederlands en Arabisch – zorgden thuis voor een rijke voedingsbodem. ‘Er was tijd voor discussie en diepgaande gesprekken.’ Hij noemt het een zegen dat hij eerst naar het montessorionderwijs ging. ‘Ik was een vroege leerling en kon mijn eigen tempo bepalen.’ Na het Erasmiaans Gymnasium wilde hij naar de toneelschool. Zijn ouders zagen hem liever voor een wetenschappelijke opleiding kiezen. Maar uiteindelijk juichten ze zijn keuze toe, ook omdat hij voet bij stuk hield.

Bekendheid kreeg hij halverwege de jaren negentig met de door hemzelf geschreven theatermonoloog *De doorspeler*. Hij speelde belangrijke rollen in Nederlandse toneelproducties en speelfilms. Gaandeweg ging hij regisseren maar ook meer schrijven en dichten. Vanaf 2000 publiceerde hij dichtbundels, proza, theater, reisverhalen en spraakmakende opiniestukken. In 2005 werd hij benoemd tot stadsdichter van Antwerpen.

Begin 2009 volgde hij Driek van Wissen op als Dichter des Vaderlands, ‘een erefunctie, het is onbezoldigd’. Nasr geldt als een bevlogen en maatschappelijk geëngageerd multitalent. In zijn poëzie en optredens neemt hij stelling, bijvoorbeeld tegen het populisme. ‘Politici moeten jip-en-janneketaal gebruiken, anders worden ze niet meer begrepen. Ingewikkelde zaken brengen ze terug tot slogans en tweets. Dat zijn de wapens van het populisme. Als je daarin meegaat, haal je vanzelf het niveau omlaag.’

Hij was betrokken bij reisdocumentaires als *Wildcard Tanzania*, waaruit het boek *Homo sapiens* voortkwam, en *Wildcard Myanmar*, dat het boek *In de gouden buik van Boeddha* opleverde. In Birma/Myanmar interviewde hij ook in het geheim Aung San Suu Kyi.

Wie moet hem als Dichter des Vaderlands opvolgen? ‘Daar doe ik geen uitspraak over. Het mag best iemand zijn die het totaal anders aanpakt dan ik.’

wilde naar de toneelschool. Gaf mijn leraar Engels mij het advies om Pinter op de lijst te zetten. Ik wist niet dat je zijn stukken ook mocht lezen. Persoonlijke aandacht werkt.’

Als dichter heeft hij langzamerhand een breed repertoire, in vorm en in inhoud. Naast strakke sonnetten en epische gedichten schreef hij bijvoorbeeld een gedicht in quasi-straattaal: ‘mi have een droom (Rotterdam 2059)’. Het is een hilarisch mengmoesje: “wullah, poetry poet, let mi takki you 1 ding (...) alle josti op een stokki, uptodate, wats deze shit?”, en dan uitgesproken op z’n Gerard Cox’. Ik droeg het eens voor op een goed gekleurde school. De kinderen lagen dubbel. Zo’n voordracht vormt een opstapje naar de poëzieles. Het toont waartoe taal in staat is.’

Prikkeldraad

Poëzie, voordracht en actualiteit vormen het driespan van zijn dichterschap. Bij de uitreiking van de E. du Perronprijs, die hij dit voorjaar won, kwam er een docent Nederlands naar hem toe. ‘Hij vertelde dat hij mijn poëzie had besproken in zijn vmbo-klas waarin onder andere Antilliaanse, Marokkaanse en Surinaamse leerlingen zitten. Toen die leraar vroeg: “Wie wil er een gedicht over Geert Wilders horen?”, gingen alle vingers omhoog. Later schreven de leerlingen zelf gedichten over “Vrijheid”. Scholieren zijn wel degelijk geïnteresseerd in poëzie. Ik maak ook regelmatig mee dat jongeren eigen gedichten voordragen. Voor School der Poëzie zat ik voor de Bijlmer Scholengemeenschap in de jury om de gedichten van leerlingen te beoordelen. Ik was enorm onder de indruk van die poëzie. Als voorzitter van de jury heb ik hun oprecht voorgehouden dat zij de hoop voor de toekomst zijn. Vooral kinderen van vreemde komaf snijden “grote-mensen-thema’s” aan. Nederlandse kinderen schreven vroeger meestal over kalverliefde, dat was hún wereld. Kinderen van vandaag komen ook uit landen als Afghanistan, Tsjetsjenië, Suriname of Bosnië. Ze dichten over prikkeldraad, landmijnen, het gemis van een achtergebleven oma. Van sommige gedichten kon ik niet uitmaken of het van een kind of van een zogenaamd erkend dichter was.’

Hoe belangrijk hij voordragen ook vindt, hij maakt wel een kanttekening. ‘Als acteur las ik op Poetry International een keer het lange gedicht “Kinderpartij” van Leopold voor. Na afloop kwam er een achterneef van Leopold naar mij toe: “Dit is de eerste maal dat ik dit gedicht van mijn oudoom begrijp.” Het ontroerde me, maar het verbaasde me ook. En toen ik net mijn eerste bundel had gepubliceerd, vond ik het zelfs een beetje

Ramsey Nasr met Corrie van Binsbergen Ensemble. Foto: Eddy Westveer voor DNA-beeldbank op <www.laatzeelandzien.nl>

vervelend als mensen zeiden: “Wanneer ik uw gedichten zelf lees, begrijp ik ze niet, maar als u ze voordraagt wel.” Ik beschouwde dat niet als compliment, omdat ik vind dat het gedicht op papier moet volstaan. Maar kennelijk helpt dat dus, zo’n voordracht.’

Heftig

Door het voor te dragen kun je een gedicht verklanken en openstellen voor iedereen. ‘Poëzie is niet alleen voor de intellectuele elite. Het stamt uit een volkse, orale traditie die in onze samenleving goeddeels verloren is gegaan. Maar in de meeste culturen is die nog springlevend. Ik hecht erg aan de muzikaliteit van poëzie die voor elke luisteraar weerklinkt in bijvoorbeeld assonantie, heffingen en binnenrijm. De muzikaliteit geeft een schijn van verstaanbaarheid. Vragen als “Wat heeft de dichter bedoeld?” vind ik onzinnig. Goede poëzie heeft vele lagen, is dubbelzinnig en rijk aan verwijzingen.’ Die rijkdom, vindt hij, moet je als lezer of luisteraar zelf uit het gedicht opdelven – beter gezegd: aan den lijve ondervinden.

In de gedichten die hij als Dichter des Vaderlands schreef, is hij hoe dan ook bij de tijd. ‘Toen ik aantrad, had ik het plan om over elke provincie een lang gedicht te schrijven. Maar dat idee werd gedwarsboomd door heftige gebeurtenissen, zoals de aanslag op Koninginnedag, de damschreeuwer – ik stond vlak naast hem –, de val van het kabinet. Die actualiteit is prangender geworden. Het heeft mij er ook toe gedwongen vasthoudender en feller te zijn.’ Dat bleek bijvoorbeeld uit het indrukwekkende sonnet dat hij over het misbruik in de katholieke kerk schreef en bij *Pauw en Witteman* voorlas: “Broeders van liefde”. De woede over het onrecht jegens kinderen spat ervan af. Luid verstaanbaar.

‘Halverwege het Dichterschap-des-Vaderlands ben ik wat van toon veranderd. Het gedicht “het lentekanon” naar aanleiding van de schietpartij in Alphen aan den Rijn gaat over de onmacht van de poëzie, de hulpeloosheid van een gedicht en de onmogelijkheid zoiets als troost te bieden.’

Erfenis

Inmiddels loopt zijn werk als Dichter des Vaderlands ten einde. Op 30 januari, aan de vooravond van Gedichtendag 2013, zwaait hij af en wordt zijn opvolger bekendge-

SONNET VOOR 456 LETTERS

En hier gebeurt het allemaal: vanbinnen
liggen de zinnen doodstil ingeklapt
als chromosomen, diep onder mijn kapt.
Ze wachten op een oog om te beginnen.

U leest – en loom weet zich een vers te ontspinnen.
Het was een val, u bent erin getrapt.
Geen geld of eeuwigheid wordt u verschaft.
Hooguit een ander heeft hier bij te winnen.

Andermans letters kapen uw gedachten:
mijn minutieus verzonden DNA
heeft uit het niets al wat bestaat onttrond.

Mijn lichaam fonkelt op geroofde krachten.
Voel hoe ik groei en blakend openga.
Wie leest, wordt door het leven zelf bewoond.

maakt. Nu is Nasr nog druk doende met het veiligstellen van zijn erfenis, die onder andere bestaat uit het project Dichter Draagt Voor. 'Daarmee wil ik iets nalaten dat een brug slaat tussen de nieuwe generatie lezers en oude dichters. Ik heb twintig gedichten gekozen uit meer dan acht eeuwen Nederlandstalige literatuur, van de middeleeuwen tot en met de Vijftigers. Van elk gedicht wordt een videoclip gemaakt, maar dat is niet louter een plaatje bij een praatje. Ik kan nog niet alles verklappen, maar het zijn gedichten die gaan over ons, hier, nu. Neem "De idioot in het bad" van Vasalis. Gaat dat niet over de vraag hoe wij met elkaar omgaan? Verwijst het indirect niet ook naar de huidige misstanden in de zorg?

'Een ander voorbeeld van een gedicht met een clip: Luceberts "Er is een norse neger in mij neergedaald". Dat speelt in op het schuldgevoel van de blanke man. Afgezien daarvan is het superieure poëzie. Net als "Marc groet 's morgens de dingen" van Van Ostayen. Is dat wel een kindergedicht? Enfin, dat zijn dus leuke dingen om over na te denken en de komende tijd uit te werken. Ik hoop dat het lukt.'

Leopold

Zijn het alleen canonieke gedichten die hij bij Dichter Draagt Voor van beeld voorziet? 'Elke canon is ooit een persoonlijke keuze geweest die tot een standaard is uitgegroeid. Zie dit project vooral als mijn keus. Er zitten minder bekende dichters bij, zoals Focquenbroch met "Gedachten op mijn kamer", een gedicht over de ijdelheid van het bestaan.' Uiteraard ontbreekt zijn lievelingsdichter Leopold niet. Er is een pilotclip op internet te vinden waarop Nasr 'Als ik dood zal, dood zal zijn' voordraagt, maar hij verzekert dat het eindresultaat iets heel anders zal zijn. Nasr noemt nog wat namen. 'Met Henric van Veldeke kun je laten zien hoe flexibel taal is, want in welke taal schreef hij? Het is geen zuiver Nederlands, geen Duits, maar iets ertussenin. Toch kunnen we hem beschouwen als onze eerste grote dichter. En natuurlijk Gorter. Die heeft met zijn *Verzen* een bom onder de Nederlandse literatuur van destijds gelegd. Ik zie veel overeenkomsten tussen de Tachtigers en de rappers van tegenwoordig. Ze vernielen eerst de taal om die daarna te vernieuwen.' Ook Hans Lodeizen neemt hij op. 'Ik ben ooit tot in het diepst van mijn wezen geraakt door Lodeizens gedicht "Er is niets zo zoet als 's avonds onder de bloemen te zijn". Bij herlezing heb ik die ervaring natuurlijk minder. En je smaak verandert. Op de middelbare school vond ik Slauerhoffs "In memoriam mijzelf" fantastisch. Ik kies niet alleen wat ik nú mooi vind, maar ook wat mij gevormd heeft als lezer en dichter.'

DICHTER DRAAGT VOOR

Het project Dichter Draagt Voor moet twintig clips opleveren bij gedichten uit de Nederlandstalige literatuur. De filmpjes komen beschikbaar via een website en YouTube. Ramsey Nasr draagt de gedichten voor in clips met een opvallende setting en persoonlijke stijl. Het project is opgezet met een startsubsidie van de Stichting Lezen. Volgens Daan Beeke, projectleider van de stichting, maakt voordracht een gedicht vaak toegankelijker. 'Ook past het project in het streven naar cultuuroverdracht. De keuze is aan Ramsey Nasr, maar het zijn over het algemeen canonieke gedichten. Het resultaat wordt hopelijk een verzameling films die de docent naar eigen inzicht kan inbedden in het literatuuronderwijs. Er is bewust voor gekozen er geen opdrachten bij te leveren. We willen niet gaan analyseren, maar vooral de kracht van voordracht laten zien. Een goede voordracht is op zichzelf al een interpretatie.'

Raamwerk

Naast de twintig clips zal Nasr's nalatenschap bestaan uit een setje van zes cd's, met daarop per periode kenmerkende gedichten. 'Dat begint bij de middeleeuwen en gaat via de Gouden Eeuw, de 18e en 19e eeuw, de Tachtigers, naar de laatste klassieken zoals Boutens en Leopold om te eindigen bij de Vijftigers en eenlingen als Jan Hanlo en Hans Faverey. Cd's kun je in de auto afspeelen als je in de file staat. Maar ze zijn ook zeer bruikbaar in het onderwijs. Het is een heimelijke wens van me dat dit materiaal in literatuurlessen ingezet gaat worden. Ik hoop dat docenten de poëzie in een breder kader plaatsen. Luister eens naar Bloem die iets voordraagt. Vergelijk dat met straattaal van tegenwoordig, wat is er in zestig jaar veranderd? Op school moeten jongeren met van alles in aanraking komen. Vraag niet direct naar het nut. De kennis die je op school verwerft, vormt een raamwerk. Later zal ongetwijfeld blijken wat leerlingen aan die kennis hebben.'

Voor meer informatie over Ramsey Nasr, zie <www.ramseynasr.nl>. Zie ook de website van de Stichting Lezen: <www.lezen.nl>.

nieuws

Leesonderwijs het vaakst onderzocht

Op de website van de Nederlandse Taalunie staat een databank met ruim 1.500 samenvattingen van empirisch onderzoek naar het onderwijs Nederlands sinds 1969. De meeste onderzoeken blijken te gaan over leesonderwijs. De favoriete onderzoeksmethode is het afnemen van toetsen bij leerlingen. Dat en meer staat te lezen in een recent verschenen brochure over de functies van de databank.

De databank heet HTNO, afkorting van Het Taalonderwijs Nederlands Onderzocht. Je kunt er snel teksten van Nederlandse en Vlaamse onderzoekers bijeenbrengen. De nieuwe brochure HTNO: Brug tussen onderzoek en onderwijs laat zien hoe HTNO gebruikt kan worden. Vooral lerarenopleiders, onderwijsadviseurs en pedagogisch begeleiders kunnen er profijt van hebben. De bank geeft de mogelijkheid om het taalonderwijs te verbeteren op basis van wetenschappelijk verantwoorde conclusies. Zes zoektochten zijn gedetailleerd beschreven.

HTNO levert ook andere interessante gegevens. Zo wordt vermeld dat het empirisch onderzoek naar het onderwijs Nederlands pas eind jaren tachtig tot volle bloei komt. Het gaat dan vooral om het primair onderwijs. Sinds 2000 groeit het aantal publicaties dat betrekking heeft op het voortgezet/secundair onderwijs. Nu is de verhouding tussen primair en secundair/voortgezet onderwijs ongeveer drie op twee. Leesonderwijs is het meest onderzochte domein. Daarna volgt het schrijfonderwijs. De leerlingtoets is de populairste onderzoeksmethode.

Eén hoofdstuk is gewijd aan reflecties van wetenschappers. Ron Oostdam van de Universiteit van Amsterdam stelt een zekere verkokering vast: aspecten als mondelinge vaardigheden, lezen, taalbeschouwing en spelling worden zelden in samenhang met elkaar onderzocht. Hij signaleert ook witte vlekken. Er is bijvoorbeeld nauwelijks onderzoek naar het gebruik van nieuwe media. Gert Rijlaarsdam (Universiteit van Amsterdam) mist de relatie met buitenlands onderzoek naar moedertaalonderwijs. En Kris van den Branden (Katholieke Universiteit Leuven) vraagt zich af waarom maar tien procent van het onderzoek in Vlaanderen gedaan is. Wellicht zijn er financiële redenen. Ook zal meespelen dat er in Vlaanderen niet zo veel bezorgdheid wordt geuit over de taalprestaties van leerlingen als in Nederland.

De databank HTNO is te raadplegen via <<http://taalunieversum.org/onderwijs/onderzoek>>. Hier is ook de brochure te downloaden. Nederlandse Taalunie

Iedere les in het beroepsonderwijs zou ook een taalles moeten zijn

We moeten niet terug naar het vroegere aparte taalonderwijs op het (v)mbo. Elke vakinhoudelijke les zou tegelijk een taalles moeten zijn. De samenwerking tussen vakdocenten en taaldocenten moet daarvoor beter worden, evenals de opleiding van vakdocenten. Dit concludeert NWO-onderzoeker Ed Elbers, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, op basis van een literatuurstudie.

Elbers bestudeerde tien grootschalige evaluaties van geïntegreerd taal/vakonderwijs en diverse casestudy's over de praktijk van dit onderwijs in Nederland en daarbuiten. Aanleiding voor de studie was de onlangs veranderde positie van het Nederlands in het beroepsonderwijs die samenhangt met de (her)invoering van centrale examens. Elbers: 'Het vak Nederlands heeft in de laatste jaren weer een formele positie in het beroepsonderwijs gekregen. Dat is een verbetering vergeleken met de situatie van enkele jaren geleden. Maar dit leidt niet automatisch tot verbetering van de onderwijspraktijk. Die is sterk afhankelijk van de kwaliteit van de leerkrachten.'

Elbers beveelt aan om vormen van taalgericht vakonderwijs en vakgericht taalonderwijs te bevorderen. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is het opnemen van taal als onderwerp in de opleiding voor vakleerkrachten. 'Vakdocenten moeten over voldoende kennis beschikken om de taalaspecten van hun vak in de les te kunnen bespreken en sensitief te reageren op taalzwakke leerlingen en tweedetaalleerders', aldus Elbers.

Ook moeten docenten Nederlands en vakdocenten samen kunnen werken, zodat het taalonderwijs niet losstaat van de beroepsopleiding. Elbers: 'Laat het taalonderwijs niet opgaan in het vakonderwijs, maar zorg ervoor dat het taalonderwijs een eigen plaats en identiteit in de opleidingen heeft. Zorg er ook voor dat het taalonderwijs niet ondergeschikt is aan het vakinhoudelijke onderwijs. Geef de taaldocenten de eerste verantwoordelijkheid voor het formuleren van taaldoelen.'

Elbers pleit voor kleinschalig werken bij de vormgeving van het taal-/vakonderwijs. 'Teams van taal- en vakdocenten zouden kunnen experimenteren met verschillende manieren van samenwerken en verschillende vormen van geïntegreerd taal-/vakonderwijs. Ze kunnen deze zelf evalueren.' NWO

